

Sammendrag

Omfang og strukturer i den utenlandske turisttrafikken til Norge

TØI rapport 1873/2022
Forfattere: Petter Dybedal og Iratxe Landa Mata
Oslo 2022 39 sider

Rapporten drøfter hvordan og under hvilke forutsetninger omfang og strukturer i dagens utenlandske turisttrafikk kan behyses ut fra den kunnskapen vi har per i dag. Dagens primære kilder for kunnskap om utenlandsturismen er Innovasjon Norges Turistundersøkelsen og SSBs overnattingsstatistikk, men ingen av disse gir tall for antall utenlandske turister som besøker Norge. Det finnes relativt gode oppdaterte tall for antall innreiste og nasjonalitetsfordeling i fly- og fergetrafikk, men slike tall finnes ikke for grensepasseringer på veg. Siste tall om nasjonalitetsfordeling og antall reisende per kjøretøy, oppholdstid i Norge etc. for de som reiser på veg er fra Gjesteundersøkelsen 2011.

I denne rapporten presenteres figurer og tabeller for omfang og noen hovedstrukturer i innkommende turisme til og med 2019 (for coronapandemien), beregnet ved å kombinere nye trafikkdata med nøkkeltall fra Gjesteundersøkelsen og/eller andre kilder. Siden sammensetningen av turister etter for eksempel transportmiddel, nasjonalitet og sesong har endret seg en del etter 2011, må man imidlertid anta at gyldigheten til nøkkeltallene fra Gjesteundersøkelsen er svekket.

En hovedkonklusjon i rapporten er at det er en betydelig svakhet at man mangler oppdaterte tall for antallet utenlandske turister som hvert år besøker Norge. Dette skaper også problemer rundt utvalg og representativitet i Turistundersøkelsen. Rapporten påpeker også at det kan være betydelige feil i tallene for ankomster og gjestedøgn i SSBs overnattingsstatistikk. Avslutningsvis drøfter rapporten kort hvilke grep som kan være aktuelle for å forbedre kunnskapsgrunnlaget.

Formål: Kunnskapsstatus innkommende turisme

Utgangspunktet for rapporten er et internt prosjekt på TØI i forskningsgruppen for regional utvikling og reiseliv med formål å oppsummere status for kunnskapen om utenlandske turister i Norge. Dette temaet er blitt ekstra aktuelt og relevant gjennom Nasjonal reiselivsstrategi 2030, hvor Innovasjon Norge har foreslått å etablere en nasjonal monitor for reiseliv. Innovasjon Norge har også igangsatt et forprosjekt (januar 2022) som skal berede grunnen for en slik kunnskapsplattform.

Kjernen i rapporten er en vurdering av kunnskapen om omfang og strukturer i den innkommende trafikken, basert på dagens datatilgang og på en vurdering av relevansen av strukturdata (nøkkeltall) fra Gjesteundersøkelsen (som ble avsluttet i 2011). Det tas opp spørsmål knyttet til usikkerhet og mangler ved tilgjengelige data og estimater, hvilke viktige problemstillinger som per i dag ikke er dekket og hvilke grep som kan gjøres for å forbedre kunnskapsgrunnlaget.

Nåværende statistikk om innkommende turisme

Utlendingers reiser til/fra og i Norge dekkes per i dag i hovedsak av tre periodiske undersøkelser som er etablert og administrert av ulike institusjoner og som har ulike formål. De er Statistisk Sentralbyrås (SSBs) overnattingsstatistikk, Innovasjon Norges (INs) turistundersøkelse og Avinors reisevaneundersøkelse på fly.

SSBs overnattingsstatistikk gir oversikt over antall månedlige kommersielle overnattinger totalt og etter reiseformål for hoteller på fylkes- og kommunenivå (for kommunen med

minst 3 bredriftsenheter). I tillegg utgir SSB månedlig statistikk (på fylkesnivå) over norske og utenlandske gjesters overnattinger i privateide hytter, feriehus og ferieleiligheter som er leid ut via en norsk formidler. Fra og med 2021 blir SSBs månedlige tall for hoteller og camping/hyttegjeng (og formidling) også presentert i en ny online portal på webområdet VisitNorway i samarbeid med Innovasjon Norge. I stedet for å bruke fylker og kommuner som geografisk enhet, har man her delt Norge inn i 67 reiselivsregioner.

Turistundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse som har vært gjennomført av Innovasjon Norge siden 2013/2014. Undersøkelsen er helårlig og landsdekkende og omfatter norske og utenlandske ferie-, fritids-, og forretningsreisende. Intervjuene har vært basert på en forhåndsbestemt utvalgsplan som er utviklet på bakgrunn av SSBs overnattingsstatistikk. Fra og med 2018 ble turistene intervjuet ved både attraksjoner, overnattingssteder, lufthavner og fergehavner. I 2018 var datagrunnlaget 9 076 utenlandske feriereisende og 2 668 norske feriereisende (til sammen 11 744 respondenter), samt 1 010 utenlandske og 560 norske forretningsreisende (til sammen 1 570). Resultater publiseres i en hovedrapport og i flere sesongrapporter, regionale rapporter og temarapporter. Undersøkelsen er ikke blitt gjennomført blant utenlandske turister i 2020 og 2021. Avinors reisevaneundersøkelse på fly (RVU-fly), gjennomføres nå årlig både på innenlandsruter og internasjonale flygninger. Den er meget omfattende, bare på utenlandsrutene var det 91 000 respondenter i 2019-undersøkelsen. Avinor utgir også statistikk over antall passasjerer som reiser til og fra Avinors flyplasser.

Ingen av disse tre undersøkelsene gir noen samlet oversikt over antallet utenlandske turister som besøker Norge hvert år, men belyser hver for seg sentrale strukturer i den innkommende turismen.

Gjesteundersøkelsene og trafikkdata for ferge, fly og veg, tog og buss

Gjesteundersøkelsen blant utenlandske turister (TØI/Innovasjon Norge) kartla reisene til utenlandske dags- og overnattingsgjester i Norge hvert år i perioden 1994 – 2011, og ble gjennomført ved hjelp av spørreskjemaintervjuer ved utreise fra Norge med fly, ferge, personbil og buss/tog, samt trafikkdata fra fly, internasjonale fergeruter og kjøretøytellinger ved grenseoverganger. Undersøkelsen omfattet pluss/minus 10 000 respondenter hvert år (13 400 i 2010, 8 000 i 2011), noe som ga ganske gode estimater for antall turister og for en rekke atferdsrelaterte variabler.

TØI har hvert år etter 2011 fortsatt å samle inn trafikkdata fra disse ulike samarbeidspartnerne for å opprettholde basiskunnskap om utenlandsk persontrafikk til/fra Norge. Dette gjelder trafikktegninger for 15 grenseoverganger på veg, passasjertall for fergerelasjoner fra/til utlandet, antall bussavganger til/fra Sverige (Karlstad/Stockholm og Göteborg/København) fra Oslo bussterminal og passasjerdata for de fire grensepasserende togstrekningene. Det er også samlet inn trafikkdata for Torp og Rygge i tillegg til tallene fra Avinors passasjerstatistikk.

Rapporten drøfter også bruk av data om nordmenns utenlandsreiser som grunnlag for å beregne omfanget av utlendingers grensepasseringer. Det konkluderes med at datagrunnlaget her er for tynt til å kunne gi noe mer kunnskap om utenlandske ankomster.

Anvendelse av nøkkeltall fra GU på nye trafikkdata

Det er begrenset hva man per i dag kan si om utviklingen over tid for grensepasserende trafikk ut fra tilgjengelige trafikkdata for veg, ferge, fly og tog/buss. Passasjeroversiktene fra fergeselskapene, samt Avinors passasjerstatistikk kombinert med nøkkeltall fra RVU-fly, gir oss en god oversikt over antall ankomster og nasjonsfordeling for ferge og fly, men for grensepasseringer med bil på veg, har man kun kjøretøytellinger (tellepunktdata fra Statens

vegvesen). Disse skiller ikke mellom norske og utenlandske kjøretøyer og sier heller ikke noe om antall personer i kjøretøyene.

Rapporten drøfter hva vi kan si om omfang og strukturer i dagens utenlandske turisttrafikk ved å kombinere nye trafikk tall (som TØI har samlet inn) med nøkkeltall fra Gjesteundersøkelsen, og hvilke forutsetninger og usikkerheter dette er beheftet med. Det presenteres figurer og tabeller med en del eksempler på beregninger.

Totalt antall utenlandske besøkende

Tabell A viser estimater for antall *innreiste* turister til Norge, etter type transportmiddel. For veg er tall beregnet ut fra forutsetningen om at andel utenlandske kjøretøy og gjennomsnittlig antall personer i utenlandskregistrerte biler fortsatt er det samme som ble beregnet i GU 2011. Videre er tall for alle transportmidler beregnet ut fra antakelsen om at antall ankomende utenlandske besøkende er det samme som antall som reiser ut av Norge (spørreundersøkelsen ble gjennomført ved grense på vei ut av Norge).

I alt var det ca. 6,24 millioner utenlandske ankomster i 2011, mens beregnet antall i 2017 var 9,07 millioner. Dette innebærer at antallet ankomster økte med 45 prosent. Veksten har vært størst blant gjester som reiste ut fra Norge med fly (89 prosent), fulgt av gjester som brukte ferge (27 prosent) og veg (18 prosent) ved utreise.

Tabell B viser antall gjestedøgn, som er beregnet ut fra antall ankomster og nøkkeltall fra Gjesteundersøkelsen om oppholdstid for ulike grupper av besøkende. Estimert antall gjestedøgn økte fra 32,6 til 49,3 millioner, omtrent samme prosentvise vekst som antall ankomster.

Tabell A: Utenlandske ankomster (1000) etter transportmiddel brukt ved utreise 2011 og 2017.

	2011 antall (1000)	2011 andel prosent	2017 antall (1000)	2017 andel prosent	endring 2011-2017 i prosent
Fly	2 281	36,5	4 303	47,5	88,6
Veg	2 774	44,4	3 278	36,2	18,2
Ferge	1 050	16,8	1 329	14,7	26,6
Buss og tog	136	2,2	156	1,7	14,7
Totalt	6 241	100,00	9 066	100,0	45,3

Kilder: Egne beregninger basert på RVU-fly, rapporterte trafikk tall og nøkkeltall fra Gjesteundersøkelsen 2011.

Tabell B: Utenlandske gjestedøgn (1000) etter transportmiddel brukt ved utreise 2011 og 2017.

	2011 antall (1000)	2011 andel prosent	2017 antall (1000)	2017 andel prosent	endring 2011-2017 i prosent
Fly	14 662	45,0	27 527	55,9	87,7
Veg	9 775	30,0	11 285	22,9	15,4
Ferge	7 528	23,1	9 740	19,8	29,4
Buss og tog	626	1,9	716	1,5	14,4
Totalt	32 591	100,0	49 268	100,0	51,2

Kilder: Egne beregninger basert på RVU-fly, rapporterte trafikk tall og nøkkeltall fra Gjesteundersøkelsen 2011.

Tilsvarende kan man bruke nøkkeltall fra Gjesteundersøkelsen for fordeling av ankomende turister på besøkssteder, overnattingsmåte, reiseformål, oppholdstid etc. Det er imidlertid tvilsomt om forutsetningene om at disse strukturene er noenlunde stabile holder. Vi ser jo for eksempel av tabell A og B at det har skjedd signifikante endringer i sammensetningen av turister i fordelingen mellom ferge og fly (og sannsynligvis for veg). Data-

grunnlaget viser også endringer i fordelingene på nasjonalitet og sesong for både fly og ferge. Dette indikerer at andre hovedstrukturer som nøkkeltallene i Gjesteundersøkelsen uttrykker, kan ha endret seg fordi de varierer med nettopp transportmiddel, sesong og nasjonalitet.

Kunnskapsstatus og identifiserte behov

Status for kunnskapen om utenlandske turister i Norge per i dag er at:

- Turistundersøkelsen gir strukturtall (fordelinger) for en rekke sentrale atferds- og segmenteringsvariable som nasjonalitet, alder, transportmåte, overnattingsmåte og reisemål og reisemotivasjon, samt data om aktiviteter og turistenes forbruk. Undersøkelsen antas å utgjøre det viktigste faktagrunnlaget om utenlandske turister i Norge. Det er imidlertid skjevheter i materialet fordi det er for dårlig kunnskapsgrunnlag til å sikre representative utvalg av respondenter.
- Overnattingsstatistikken til SSB gir nøkkeltall i form av fordeling av gjestedøgn på overnattingsmåte, besøkssted og sesong, men dette er begrenset til de anslagsvis 50 prosent av de utenlandske besøkende som benytter kommersiell overnatting. Det er også usikkert hvor nøyaktige data man har om fordeling på norske og utenlandske overnattende.
- Verken Turistundersøkelsen, SSBs overnattingsstatistikk eller andre statistikker gir informasjon om totalt antall utenlandske turister som besøker Norge.
- Tall for antall turister som reiser til/fra Norge med fly og ferge, etter nasjonalitet og måned, eksisterer og kan samles inn (Avinor og fergeselskapene), men for vegtrafikk finnes bare tall for totalt antall grensepasserende kjøretøyer.
- Nøkkeltall for biltrafikk fra Gjesteundersøkelsen – fordeling på nasjonalitet, antall passasjerer per kjøretøy, type kjøretøy – må antas å være gått ut på dato. Dermed svinner også mulighetene til å beregne totalt antall utenlandske turister ut fra eksisterende trafikkdata.

Litt forenklet kan man si at foreliggende statistikker omfatter en rekke indikatorer for hvordan den innkommende turismen utvikler seg, men at det ikke finnes volumtall å koble disse relative endringene opp mot.

Det mangler litt før man når det presisjonsnivået man kunne forvente i en kunnskapsplattform slik det legges opp til i Nasjonal reiselivsstrategi 2030. Spesielt vil vi trekke fram behovet for volumvektede indikatorer, det vil si at resultater fra utvalgsundersøkelser kan vektes ut fra kunnskap om turistpopulasjonens faktiske størrelse og fordeling på nasjonalitet, innreisemåte, sesong og overnattingsmåte.

Dette er et nødvendig grunnlag for forvaltnings- og planleggingsformål og for sentrale områder som for eksempel utvikling mot et bærekraftig reiseliv, segmentanalyser til bruk i produktutvikling og markedsføring og beregninger av økonomiske og andre ringvirkninger av turismen.

Kunnskap om antallet utenlandske turister i Norge etter innreisemåte og nasjonalitet, overnattingsmåte, sesong og hvor i Norge de reiser, er et mål i seg selv. Slik kunnskap vil også løse problemene med representativitet i Innovasjon Norges Turistundersøkelse gjennom presis stratifisering og vektning. Mens trafikkdata for ferger og flyplasser er bra dekket, og mulighetene for datainnsamling blant reisende ved utreise er relativt gode, er vegtrafikken – som i 2011 sto for i underkant av 40 prosent av alle ankomende turister – atskillig mer problematisk. Ideelt sett burde man gjennomføre alle intervjuer ved utreise, men både manuelle tellinger av kjøretøyer og intervjuer ved grenseovergangene er svært ressurskrevende. Dette krever for eksempel involvering av personell fra trafikkstasjoner,

politi og/eller tollvesen, og kostnader og praktisk gjennomføring av tellinger og intervjuer må anses som betydelige barrierer for framtidige grenseundersøkelser.

Bruk av mobildata har lenge vært diskutert som alternativ til manuell telling. En kontinuerlig registrering av mobiltelefoner ved innreise ville gi gode anslag på antall turister og nasjonalitetsfordeling og innreisested/reisemåte, men ikke sagt noe om oppholdstid og besøksmål. Da måtte man ha en kontinuerlig registrering fra innreise til utreise, noe som innebærer svært store datamengder og relativt høye kostnader. Noen omforent løsning mht bruk av kontinuerlige mobildata har etter det TØI kjenner til foreløpig ikke materialisert seg.

Et mulig alternativ for vegtrafikken vil være å fortsatt intervju bilturister ved overnattingssteder, attraksjoner og liknende. Dette betinger at man har representative tellinger av kjøretøyer og nasjonalitet ved grenseovergangene – samt data om oppholdstid – som kan brukes til vektning av hver enkelt respondent.

Det er også behov for en gjennomgang av SSBs overnattingsstatistikk, spesielt med tanke på nasjonalitetsfordeling og rapportering av gjestedøgn og ankomster fra aktører med ulike blandingsformer av ordinær drift, utleie og formidling av overnattingsfasiliteter.

SSB arbeider kontinuerlig med å oppgradere innsamlingsprosedyrene og grunnlaget for overnattingsstatistikken. Det bør likevel vurderes å gjennomføre et eget undersøkelsesprosjekt om eventuelle forskjeller i innrapporteringspraksis knyttet til ulike typer virksomheter og ulike forretningsmodeller. Målet må være å få en oversikt over i hvilken grad det faktisk kan forekomme rapportering til «feil» statistikk eller at overnattinger som faller innenfor en kommersiell kontekst rett og slett ikke blir rapportert til SSB.